

Lektura prezentowanej pracy napotyka na pewne trudności. Są to, po pierwsze, utrudnienia formalne w postaci umieszczenia, osobnych dla każdego rozdziału, przypisów na końcu. W niektórych przypisach znajdujemy, co więcej, dość ważny komentarz autorski. Niestety, praktyka umieszczania przypisów na końcu prac naukowych staje się nazbyt powszechna. Po wtóre zaś, pewnym utrudnieniem merytorycznym jest przedstawienie przez Autorkę problematyki personelu dóbr — oficjalistów wilanowskich (rozdział III) przed przystąpieniem do omówienia struktur organizacyjnych i ich funkcjonowania. Bez, ogólnej przynajmniej, znajomości struktur pełne zrozumienie zagadnień personelu okazało się nazbyt utrudnione. Odwrotny schemat konstrukcyjny, który przyjmuje się raczej powszechnie, bardziej, jak można sądzić, ułatwiałby lekturę tej tak interesującej i na pozór tylko „przyczynkarskiej” pracy.

Można wyrazić nadzieję, że książka B. Smoleńskiej przyczyni się pośrednio do wzrostu zainteresowania problemami historii organizacji — problemami, które powinny wzbudzać zainteresowanie także u historyków administracji. Obok dalszego rozwijania badań nad organizacją i kierowaniem wielkimi dobrami ziemskimi odczuwa się bowiem pilną potrzebę podjęcia badań nad dziejami zarządzania przemysłem, a zwłaszcza zarządzania wielkim przemysłem w okresie kapitalizmu monopolistycznego i państwowo-monopolistycznego.

HUBERT IZDEBSKI (Warszawa)

Lorant Tilkovszky, *Južné Slovensko v rokach 1938 - 1945*, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1972, ss. 219.

Czołowy historyk węgierski, pracownik naukowy Instytutu Historii Węgierskiej Akademii Nauk, Loránt Tilkovszky znany jest dobrze z prac poświęconych dziejom Słowacji (np. praca o dziejach ruchu chłopskiego we wschodniej Słowacji w 1831 r.). W polu jego zainteresowań mieszczą się też problemy narodowościowe (*Revízió és nemzetiség-politika Magyarországon 1938 - 1941*) i wybitne postacie polityczne przeszłości (*Teleki Pál. Legenda és valóság*, Budapest 1969). Tytuł książki jest jakby rozwinięciem i uszczegółowieniem pracy o rewizji i polityce narodowościowej. Omawiana praca dotyczy terytorium południowej Słowacji, o obszarze 10 390 km², zaludnionego 854 217 mieszkańcami, które w wyniku pierwszego arbitrażu wiedeńskiego (2 XI 1938) dostało się pod panowanie Węgier.

Ziemiom południowej Słowacji w okresie 1938 - 1945 poświęcono dotąd już sporą liczbę prac, pióra słowackich autorów, rozpatrujących różne aspekty życia pod okupacją. Pisali o tych latach na południowych kresach V. Vyplér, L. Olexa, D. Roják i inni. Obszerną i cenną monografię okupacji napisał bratysławski historyk prawa, profesor Martin Vietor¹. Swego czasu była ona przedmiotem omówienia również w polskiej literaturze historycznej².

Spojrzenie Tilkovszkiego jest więc tym cenniejsze, że dotyczy ono historyka węgierskiego, a sam problem jest z trudnych, z tych, które nieraz dzieliły w poglądach historyków węgierskich i słowackich. Praca Tilkovszkiego została przetłumaczona na język słowacki z węgierskiego oryginału. O ile mi wiadomo, na Węgrzech nie ukazała się drukiem. Przez historyków słowackich uznana została za „obiektywną pracę węgierskiego historyka, która ze względu na swój bogaty ma-

¹ M. Vietor, *Dejiny okupácie južného Slovenska 1938 - 1945*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1968, ss. 505.

² S. Grodziski, „Studia Historyczne” R. 12, 1969, z. 2, s. 281 - 283.

teriał faktograficzny jest wyjątkowo cennym przyczynkiem do poznania historycznej prawdy o skomplikowanej sytuacji w południowej Słowacji w badanym okresie". Słowacka przedmowa do książki stwierdza, że „konkluzje i stanowisko autora w kwestiach zasadniczych nie są w sprzeczności ze stanowiskami słowackich historyków” (s. 7).

Książka składa się ze wstępu i sześciu rozdziałów: I. Węgierskie dążenia rewizjonistyczne a kwestia słowacka; II. Gospodarcze i społeczne następstwa arbitrażu wiedeńskiego na terytorium przyłączonym do Węgier; III. Węgierska rewizja czechosłowackiej reformy rolnej; IV. Madziaryzacyjne dążenia w polityce szkolnej i pracy oświatowej; V. Słowacki ruch narodowy a węgierska polityka narodowościowa; VI. Partia Słowackiej Jedności Narodowej a węgierska polityka narodowościowa. Pracę zamykają streszczenia (rosyjskie i niemieckie) oraz skorowidze (nazw miejscowości i nazwisk).

Jak wynika z tytułów rozdziałów, stanowią one dość wyodrębnione, samodzielne problemy. Tylko dwa ostatnie rozdziały dotyczą wyraźnie kwestii słowackiej. Arbitraż wiedeński, akt imperialistycznego gwałtu, wywołał negatywne konsekwencje dla słowackiej ludności wcielonego do Węgier terytorium³. Konsekwencje zmiany granic odczuła też ludność węgierska, będąc odtąd w gorszym położeniu ekonomicznym, niż w czasach I Republiki Czechosłowackiej. Związane to było m. in. z cofaniem zdobyczy czechosłowackiej reformy rolnej. Problemy wcielonych do Węgier ziem wychodzą znacznie poza sprawy czysto lokalne. Mają ścisły związek z wielką polityką. To próby wciągnięcia Niemiec — przez rządowe kręgi słowackie i węgierskie — do realizacji własnych wyobrażeń o granicach. Ze strony węgierskiej były to usiłowania urzeczywistnienia wcielenia do Węgier całej Słowacji, w myśl świętostefańskiej idei jedności wszystkich terytoriów uherskich. Ze strony słowackiej dążenia do rewizji postanowień zapadłych 2 listopada 1938 r.

Publikacja Tilkovszkiego została napisana na podstawie bogatych zespołów archiwalnych i wychodzącej w tych latach prasie. W sposób istotny wzbogaca ona naszą wiedzę o południowych, okupowanych ziemiach słowackich. Książkę kończy jakże pocieszająca obserwacja zaistniałych w tym rejonie Europy powojennych przemian: „Dziś już prawie ćwierćwiecze minęło od tych nieszczęsnych czasów, którymi zajmujemy się w tej książce. Od tego czasu Węgrzy i Słowacy — chyba nie w ostatnim rzędzie na podstawie doświadczeń z tych lat — jednako mogli się nauczyć, że nie szanuje swojej narodowości ten, kto nie ma poszanowania dla narodowości drugiego” (s. 199).

JOZEF CIĄGWA (Katowice)

Jozef Fischer, *Učebná pomôcka z dejín štátu a práva socialistických krajín*. I. diel, ss. 138; II. diel, ss. 230. Univerzita Komenského v Bratislave 1974.

Przedmioty historycznoprawne na czechosłowackich wydziałach prawa reprezentowane są w bogatym zestawie. Wchodzą tu w grę następujące przedmioty: historia państwa i prawa na terytorium CSRS, powszechna historia państwa i prawa, historia państwa i prawa państw socjalistycznych, prawa rzymskie. Odpowiednik historii doktryn polityczno-prawnych mieści się w przedmiocie nazwanym teoria

³ Żyło jej tu sporo (według spisu z 1930 r. — 265 000, według spisu nadzwyczajnego przeprowadzonego już po arbitrażu, w grudniu 1938 r. — 123 000), co świadczy o odstępstwie autorów arbitrażu od idei wytyczenia granic na podstawie kryterium etnicznego.